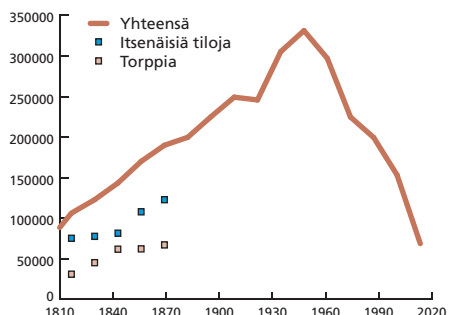

MAATALOUDEN RAKENEMUUTOS HEIKENTÄÄ PELTOJEN KASVUKUNTOA

Artikkeli perustuu MTT Taloustutkimuksessa käynnissä olevaan tutkimukseen *Suomalainen viljelysmaan omistaja*. Aikaisemmissa tutkimuksissa on osoitettu vuokratilajelyn liittyvän perusparannusten viivästyminen. Käynnissä olevassa tutkimuksessa huomio on keskitetty pellonomistajiin ja heidän omistukseen liittämiin tavoitteisiinsa. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena on löytää keinoja, joilla peltojen tuottokykyä saadaan ylläpidettyä.

TUTKIMUS PERUSTUU verohallinnon rekistereistä poimituihin tietoihin kaikista pellonomistajista. Näitä tietoja on täydennetty noin 6 000 pellonomistajalle lähetetyllä kyselyllä, johon vastasi lähes 2 700 pellonomistajaa. Tässä esitetyt tulokset perustuvat sekä veroaineistoon, että postikyselyn tuloksiin.

Maataloustuotantoa harjoittavien maatilojen määrä on vähentynyt lähes kahteen kolmasosaan EU-jäsenyyttä (1995) edeltäneeseen tilamäärään verrattuna. Samaan aikaa maatalousmaa ei ole juurikaan vaihtanut omistajaa, vaan jäljelle jääneet aktiivitilat ovat vuokranneet peltoalaa viljelyn lopettaneilta omistajilta. Pellonomistaja-

Kuva 1. Maatilojen lukumäärä

kunnan rakenne on näin monipuolistunut ja aktiiviviljelijöiden rinnalle on tullut uudentyyppisiä pellonomistajia, jotka tavoitteineen ja toiminta tapoineen voivat poiketa paljonkin aiemman tutkimustiedon pohjalta syntyneestä pellonomistajakäsitteestä. Pellon nykyisen omistajakunnan tuntemus olisi ensiarvoisen tärkeää onnistuneen maatalous- ja maaseutupolitiikan muotoilemiseksi erityisesti siksi, että suomalaisen maataloustuotannon jatkumisen edellytyksenä pidetään nopeaa tilakoon kasvua ja siten aikaansaataavaa tuotannon tehostumista.

Pellonomistus on muotoutunut nykyiselleen sarka- ja isojaon kautta. Tilojen lukumäärää on kasvattanut torppien itsenäistyminen 1920-luvulla ja siirtolaisväestön asutus 1940-luvulla (kuva 1). Kaikkiaan maatilojen määrä on kehittynyt kuvan 1 esittämällä tavalla. Kuvan 1 yhteenvedossa käyttöyksikön ja omistusyksikön käsitteitä ei ole erotettu toisistaan. Viimeisimmät vuodet perustuvat Maa- ja metsätalousministeriön tietoihin jotka kuvaavat aktiivitulojen lukumäärän kehitystä. Passiivinen pellonomistus ja pellonvuokrauksen yleistymisen eivät siis näy kuvassa 1. Peltokauppojen pienen lukumäärän perusteella voidaankin päätellä,

ettei omistusyksiköiden lukumäärän ole pienentynyt aivan kuvan osoittamalla tavalla.

Suomessa peltotilukset ovat olleet luonnonolosuhteista ja omistusrakenteesta johtuen hajanaisia. Viime aikoina pellon vuokraukseen perustuvan rakenekehityksen myötä lisääntyneitä aktiivimaatilojen tilusten hajanaisuutta on pyritty korjaamaan tilusjärjestelyillä.

Vaikka aktiivitulojen lukumäärä on supistunut nopeasti, Suomen pellot ovat pysyneet valtaosin viljeltyinä. Tämä selittyy sillä, että tuotantoaan jatkaneiden tilojen hallinnassa oleva peltoala on lisääntyneet voimakkaasti EU-jäsenyyteen liittyneen epävarmuuden hälvennyttyä. Tuotantotoimintaa harjoittavien tilojen keskipeltoala oli vuonna 1990 17,3 ha, kun se vuonna 2004 ylitti jo 30 ha. Tilakoon kasvattami-

nen onkin ollut yksi keskeisimmistä keinoista edistää maatalouden tuottavuuskasvua ja lisätä maatalouden kilpailukykyä Euroopan yhteismarkkinoilla.

Tuotannosta luopuvat pellonomistajat eivät ole luopuneet maanomistuksesta, vaan pelto on vuokrattu aktiiviviljelijöille. Lisääntyneen vuokrauksen seurauksena pellonomistusrakenteessa ei ole tapahtunut yhtä voimakasta muutosta kuin sen hallinnan ja viljelyn rakenteessa. Tällä hetkellä pellonomistajia onkin huomattavasti enemmän kuin aktiivisia maanviljelijöitä. Maataloustuotannon suhteen passiiviset maanomistajat ylläpitävät maataloudessa, nykyisillä pellon markkinahinnoilla arvioituna, peräti 3,9 mrd. euron pääomaa (Taulukko 1). Investointi on merkittävä verrattuna koko maatalouden liikevaihtoon (n. 3,5 mrd. euroa) ja

Taulukko 1. Vuokratpellon markkina-arvo

Maakunta / Työvoima- ja elinkeinokeskus	Vuokrattu peltoala, ha ¹⁾		Pellon hinta €/ha ²⁾		Arvio markkina-arvosta milj.€ ³⁾	
	2000	2005	2000	2005	2000	2005
Uusimaa	60 700	63 891	4 205	6 000	255	383
Varsinais-Suomi	83 181	87 549	6 252	7 706	520	675
Ahvenanmaa	5 462	6 148	6 252	7 706	34	47
Satakunta	49 628	52 171	5 053	6 500	251	339
Häme	27 881	56 104	3 737	6 728	104	377
Pirkanmaa	52 240	58 310	3 604	5 807	188	339
Päijät-Häme	22 340		4 489	5 943	100	
Kymenlaakso / Kaakkois-Suomen	24 256	46 765	3 136	4 700	76	220
Etelä-Karjala	17 447		2 144	4 000	37	
Etelä-Savo	23 980	26 823	2 102	3 723	50	100
Pohjois-Savo	40 812	47 550	1 850	2 780	76	132
Pohjois-Karjala	26 649	38 550	1 643	2 245	44	87
Keski-Suomi	29 996	35 733	2 065	2 500	62	89
Etelä-Pohjanmaa	75 027	79 691	4 872	6 008	366	479
Vaasan rannikkoseutu	43 833	63 527	4 872	6 008	214	382
Keski-Pohjanmaa	16 495		2 871	4 023	47	
Pohjois-Pohjanmaa	63 513	69 385	2 355	3 846	150	267
Kainuu	10 700	12 083	925	925	10	11
Lappi	16 616	19 602	667	769	11	15
Koko maa	690 756	763 882			2 595	3 942

¹⁾ Lähde: MATILDA

²⁾ Maanmittauslaitoksen kiinteistöjen kauppahintatilasto. Mediaani. Yksinomaan viljeltyä maata sisältäneet kiinteistökaupat maakunnittain. Ahvenanmaan hintana on käytetty Varsinais-Suomen hintaa. Vaasan rannikkoseudulla käytetty Etelä-Pohjanmaan hintaa. Kainuussa käytetty vuoden 2000 hintaa sekä vuonna 2000 että vuonna 2005.

³⁾ 1) x 2)

maataloustuloon (0,8 mrd euroa).

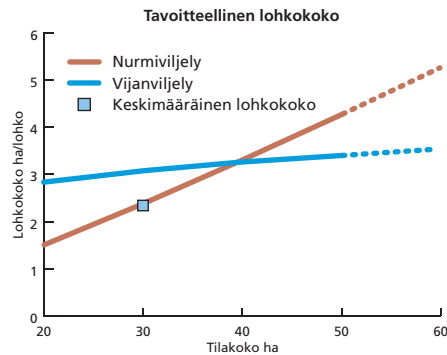
Peltojen vuokraus on omalta osaltaan mahdollistanut maatalouden voimakkaan rakennemuutoksen. Suomen peltoista viljellään nykyisin vuokrattuna jo lähes 800 000 hehtaaria, eli kolmannes maan koko peltoalasta. Maakunnittain pellon vuokraus vaihtelee siten, että yleisintä vuokraus on Ahvenanmaalla ja Lapissa (yli 40 % peltoalasta) ja harvinaisinta Varsinais-Suomessa ja Hämeessä (alle 30 % peltoalasta) Aktiiviviljojen peltoalan kasvusta 2/3 on perustunut lisäämään vuokraukseen ja vain kolmannes lisäämään ostoon. Pellonvuokraus on myös mahdollistanut tilan laajentamisen niin, ettei viljelijän ole tarvinnut sitoa pääomaa pellon hankintaan, vaan sitä on voitu kohdentaa muihin tuotannollisiin investointeihin, esimerkiksi tuotantorakennuksiin. Vuokraviljelyyn liittyy myös ongelmia, sillä epävarmuus pellonhallinnasta alentaa viljelijöiden halukkuutta kasvukunnon ylläpitoon. Vuokratpeltojen hallintaoikeuteen liittyvä epävarmuus on näin ollen huomattava kustannus paitsi yksittäiselle vuokraviljelijälle ja maan omistajalle myös koko yhteiskunnalle.

Aktiivisten maataloustuotantoa harjoittavien ja tuotannon taloudesta kiinnostuneiden viljelijöiden peltojen viljavuustietojen perusteella on havaittu, että vuokratpeltojen pH on keskimäärin 0,2 pH yksikköä matalampi kuin viljelijän omien lohkojen pH. Tarkastelussa on huomioitu omien ja vuokratloikkojen erilainen koko ja tämän vaikutus pH-eroihin. Myös fosforiluvuissa havaittiin eroa omien ja vuokratloikkojen välillä (Taulukko 2).

Tutkimukset antavat selvän osoituksen siitä, että pellon vuokraukseen liittyvä hallintaoikeuden epävarmuus kaventaa viljelijöiden kannusteita peltojen kasvukunnon ylläpitoon ja kehittämiseen. Vaik-

ka tutkimuksissa ei ole tarkasteltu sala-ojitusta, voidaan kuitenkin päätellä, että mitä kalliimmasta ja pitkäkestoisemmasta perusparannuksesta on kyse sen merkittävämmän hallintaoikeuden epävarmuus vaikuttaa viljelijän päätöksiin. Hallintaoikeuden epävarmuutta voidaan pitää hintasuhteiden muutoksen ohella yhtenä merkittävimpana selittäjänä salaojituslastoissa havaittuun ojitusmäärien romahdukseen vuoden 1990 jälkeen.

Tuotannon tehostaminen edellyttää peltolohkojen koon suurentamista eli tilusjärjestelyjä. Sellaiset pellon omistajat, jotka eivät harjoita maataloustuotantoa, eivät kuitenkaan ole olleet yhtä kiinnostuneita

Kuva 2. Tavoitteellinen lohkokoko nurmiviljelyyn ja viljanviljelyyn erikoistuneilla 20–60 ha:n tiloilla. Keskimääräinen lohkokoko on kaikkien peltojen keskimääräinen lohkokoko peltolohkokokojen tietojen perusteella. Tavoitteellinen lohkokoko tarkoittaa sitä tilakohtaista lohkojen keskimääräistä lohkokokoa, jota pienemmästä keskimääräisestä lohkokokosta aiheutuu taloudellista haittaa.

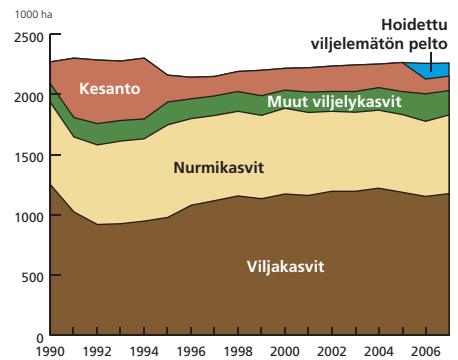
Taulukko 2. Omien ja vuokratloikkojen pH ja helppoliukoinen fosfori Etelä- (CAP-tukialue A ja B) ja Pohjois-Suomessa (CAP-tukialue C). Erot merkitseviä 0,05 merkitsevyystasolla.

Alue / Vuokraus		Keskiarvo	
		Oma	Vuokrattu
Etelä	pH	6,2	6,0
	helppoliukoinen fosfori	10,6	9,2
Pohjoinen	pH	6,0	5,8
	helppoliukoinen fosfori	10,5	7,8

tilusjärjestelyistä toisin kuin isojen tuotannollisten investointien myötä maatalouteen sitoutuneet suurehkojen tilojen aktiiviviljelijät. Laajojen tilusjärjestelyhankkeiden käynnistäminen onkin saattanut hankaloitua, kun vuokratpeltoja ei ole saatu mukaan tilusjärjestelyyn. Tilakoon, tavoitteellisen lohkokoon ja peltotöissä kuluvan työajan välinen yhteys on osoitettu useissa tutkimuksissa (Kuva 2).

Viimeisen 15 vuoden aikana tuotannossa olleen pellon määrä on vaihdellut nopeastikin maankäyttölajeittain kuvassa 3 esitetyllä tavalla. Kuva kertoo siitä, että potentiaalisesti käytettävissä oleva maatalousmaa-ala on suurempi kuin käytössä oleva maatalousmaa. Tämän potentiaalisen käytön ennustaminen on vaikeaa, ellei pellonomistajia tunneta.

Vaikuttavien politiikan keinojen suunnittelemiseksi on olennaista tuntea myös pellonomistajan tavoitteet. Vaatimus pellonomistajien tuntemuksesta koskee myös salaojituksen tavoiteohjelmaa. Seuraavassa esitelläänkin keskeisimmät suomalaisen pellonomistajan tunnuspiirteet ja tavoitteet. Tiedot pohjautuvat julkaisuun ”Suomalainen pellonomistaja” (Myyrä, Pouta ja Hänninen 2008).

Kuva 3. Pellon käyttö vuosina 1990-2007

JOKA KYMMENES SUOMALAINEN OMISTAA PELTOA

Vuonna 2004 Suomessa oli 487 010 pellonomistajaa, kun kuolinpesät ja institutionaaliset omistajat lasketaan yksittäisiksi omistajiksi. Valtaosa omistajista oli yksityishenkilöitä ja heidän puolisoita. Pellostä 8,9 % oli yhteensä 45 325 kuolinpesän omistuksessa. Institutionaaliset omistajat omistivat vain 2,9 % peltoalasta.

Taulukko 3 antaa kokonaiskuvan pellonomistajien jakautumisesta taustansa ja tilan ominaisuuksien suhteen. Taulukosta on nähtävissä myös peltoalan jakautuminen luokittelevien muuttujien suhteen.

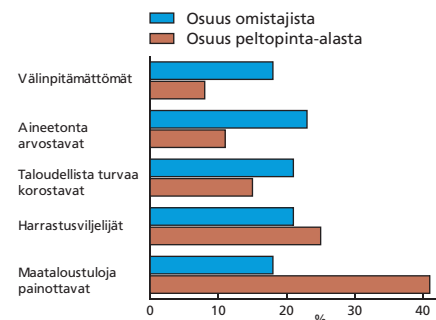
Pellonomistajat jakautuivat melko tasan sen suhteen millaisia tavoitteita he asettivat omistamalleen pellolle (Taulukko 3). Maataloustuloa painottaville (18 %) tärkeimpiä ovat tulon saantiin liittyvät tavoitteet, mutta myös tunne- ja perinnetaavoitteet sekä virkistys- ja luontotavoitteet. Harrastusviljelijöiden tavoitteissa (21 %) painottuvat harrastus- ja kotitarpeviljely. Samoin sijoittamiseen ja taloudelliseen turvallisuuteen sekä tulonsaantiin liittyvät tavoitteet. Taloudellista turvaa korostaville (21 %) keskeisiä ovat talouteen ja sijoittamiseen liittyvät tavoitteet, mutta myös tunne- ja perinnetaavoitteet. Aineetonta arvostavat (23 %) korostavat tunne- ja perinnetaavoitteita sekä virkistys- ja luontotavoitteita. Lähes viidennes (18 %) pellonomistajista voitiin todeta välinpitämättömiksi omistamiensa peltojen suhteen. Heillä peltoihin ei liittynyt vahvoja omistamisen tavoitteita.

Vaikka maataloustuloja painottavia omistajia oli alle viidesosa kaikista omistajista, omistivat he noin 41 % peltopinta-alasta. Myös harrastusviljelijöiden omistusosuus, noin neljäsosa peltopinta-alasta, oli heidän suhteellista osuuttaan suurem-

Taulukko 3. Pellon omistajien jakautuminen taustan, tavoitteiden ja tilan ominaisuuksien suhteen. Esitetyt omistajien prosenttiosuudet on määritetty vain niiden omistajien osalta, joilta tietoa on ollut saatavissa.

		Omistajia	% omistajista	ha	% ha
Omistumuodot	Yksityshenkilö (omistaja)	287 657	61	1 625 912	62
	Yksityshenkilö (puoliso)	138 745	29	703 311	27
	Yksityshenkilö (kuolinpesän edustaja)	45 325	10	234 094	9
	Institutionaalinen omistaja	3 711	1	75 843	3
Sukupuoli	Mies	253 368	55	1 497 648	60
	Nainen	204 478	45	998 158	40
Ikä	Alle 40 vuotta	83 362	17	578 630	22
	40–59 vuotta	206 032	42	1 263 515	48
	60 ja yli	197 616	41	797 015	30
Koulutusaste	Perusaste	199 674	41	831 335	32
	Keskiaste	122 240	25	831 335	32
	Alin korkea-aste	90 584	19	583 254	22
	Korkeakouluaste	75 000	15	395 874	15
Ammattiasema	Palkansaaja	168 505	35	625 481	24
	Maa- tai metsätalousyrittäjä	91 558	19	1 261 518	48
	Muu itsenäinen yrittäjä	32 630	7	153 071	6
	Eläkeläinen	174 350	36	541 028	21
	Muu (työtön, opiskelija, kotirouva)	19 967	4	58 062	2
Tavoiteryhmät	Maataloustuloja painottavat	86 688	18	1 087 334	41
	Harrastusviljelijät	102 759	21	662 429	25
	Taloudellista turvaa korostavat	101 785	21	395 874	15
	Aineetonta arvostavat	109 577	23	287 668	11
	Välinpitämättömät	87 175	18	205 854	8
Tilan suuruusalue	Etelä-Suomi	176 444	37	1 238 914	47
	Itä-Suomi	124 155	26	518 214	20
	Länsi-Suomi	78 839	17	463 743	18
	Pohjois-Suomi	95 915	20	417 840	16
Asuinsuuruusalue	Etelä-Suomi	204 132	43	1 278 533	49
	Itä-Suomi	111 209	23	491 822	19
	Länsi-Suomi	74 775	16	449 153	17
	Pohjois-Suomi	87 633	18	392 630	15
Asuinkunnan koko	Alle 5 000	134 107	28	846 312	33
	5 000 – 19 999	217 113	46	1 298 565	50
	20 000 - 99 999	89 361	19	346 640	13
	Yli 100 000	35 957	8	115 411	4
Asuinkunta	Tilan sijaintikunta	347 233	71	2 277 773	86
	Ei tilan sijaintikunta	139 777	29	361 387	14
Peltoala	alle 1 ha	109 910	23	25 169	1
	1-2,99 ha	103 150	22	122 463	5
	3-6,99 ha	93 450	19	289 953	11
	7-15 ha	89 854	19	580 577	22
	yli 15 ha	90 646	19	1 620 999	61
Maatalouden tulot	Ei tuloa	259 169	54	628 863	24
	Vuokratuloa	96 430	20	505 419	19
	Tuloa viljelystä	109 271	23	1 370 185	53
	Vain tukea	18 895	4	103 452	4
Maatalouden ulkopuoliset tulot	Alle 15 000 €	145 480	30	688 002	27
	15 000 – 29 000 €	143 186	29	674 888	26
	30 000 – 44 999 €	95 911	20	507 236	20
	Yli 45 000 €	104 544	21	729 344	28
Kaikki		487 010		2 639 160	

Kursivoidulla fontilla esitetyt tulokset perustuvat edustavaan otanta-aineistoon perustuvaan postikyselyyn. Muut tulokset on laskettu suoraan Verohallituksen Maatilarekisterin perusteella.

Kuva 4. Pellon ja pellonomistajien jakautuminen omistajien tavoiteryhmiin.

pi. Muissa tavoiteryhmissä omistusosuus jäi selvästi ryhmän suhteellista osuutta pienemmäksi (kuva 4).

Maataloustuloja painottavien pello-
nomistajien profiili on melko ilmeinen,
sillä sitä luonnehtivat maa- tai metsäta-
lousyrittäjyys, pienet asuinkunnat, tilan
sijainti Etelä-Suomessa ja runsas pelto-
pinta-ala. Harrastusviljelijöihin kuulumi-
nen liittyi myös keskimääräistä useammin
maa- tai metsätalousyrittäjyyteen, ilmei-
sesti lähinnä metsätalousyrittäjyyteen.
Ryhmään kuuluvat asuivat pienissä kun-
nissa ja he omistivat peltoa keskimääräis-
tä enemmän, mutta metsätulojen osuus lii-
kevaihdsta oli keskimääräistä suurempi.
Harrastusviljelijät olivat henkisesti sidok-
sissa tilan sijaintikuntaan ja siihen asen-
teiltaan tyytyväisiä.

Taloudellista turvaa korostaville, aineet-
tonta arvostaville ja välinpitämättömille
oli kaikille yhteistä muu sosioekonomi-
nen asema kuin maa- tai metsätalousyrit-
täjyys. He asuvat myös muita omistajia
useammin suuressa kunnassa. Sen sijaan
omistajan asenteet tilan sijaintikuntaa
kohtaa erottelivat omistajia näiden ryhmi-
en välillä. Taloudellista turvaa korostavil-
la oli myönteinen asenne tilan sijaintikun-
taan toisin kuin aineetonta arvostavilla ja

välinpitämättömillä. Välinpitämättömien
siteet tilan sijaintipaikkakunnalle olivat li-
säksi vähäiset. Myös tilojen ominaisuudet
erottelivat näitä ryhmiä. Taloudellista tur-
vaa korostavilla peltopinta-ala on melko
keskimääräinen ja tilat painottuvat Länsi-
Suomeen. Aineetonta arvostavilla metsä-
talouden osuus tilan tuloista oli keskimää-
räästä suurempi, tilat sijaitsivat useammin
Itä-Suomessa ja peltopinta-alat olivat pie-
niä. Välinpitämättömät omistivat puoles-
taan keskimääräistä useammin Pohjois-
Suomessa sijaitsevan peltopinta-alaltaan
pienen tilan.

Pellonomistajien ikä on keskeinen teki-
jä tarkasteltaessa omistuksen rakenneke-
hitystä. Esimerkiksi suurten ikäluokkien
olemassaolo vaikuttaa omistajarakenteen
monin tavoin. Kaiken ikäiset suoma-
laiset osallistuvat maanomistuksen kaut-
ta maataloustuotantoon. Pellonomistajien
keski-ikä oli 58 vuotta. Keski-ikänsä
pellonomistajat olivatkin hyvin lähellä
metsänomistajia. Kuten metsänomista-
jatutkimuksessa on havaittu, myös pello-
nomistajissa naisten keski-ikä oli korke-
ampi kuin miesten.

OMISTETTU JA SALAOJITETTU PELTOALA

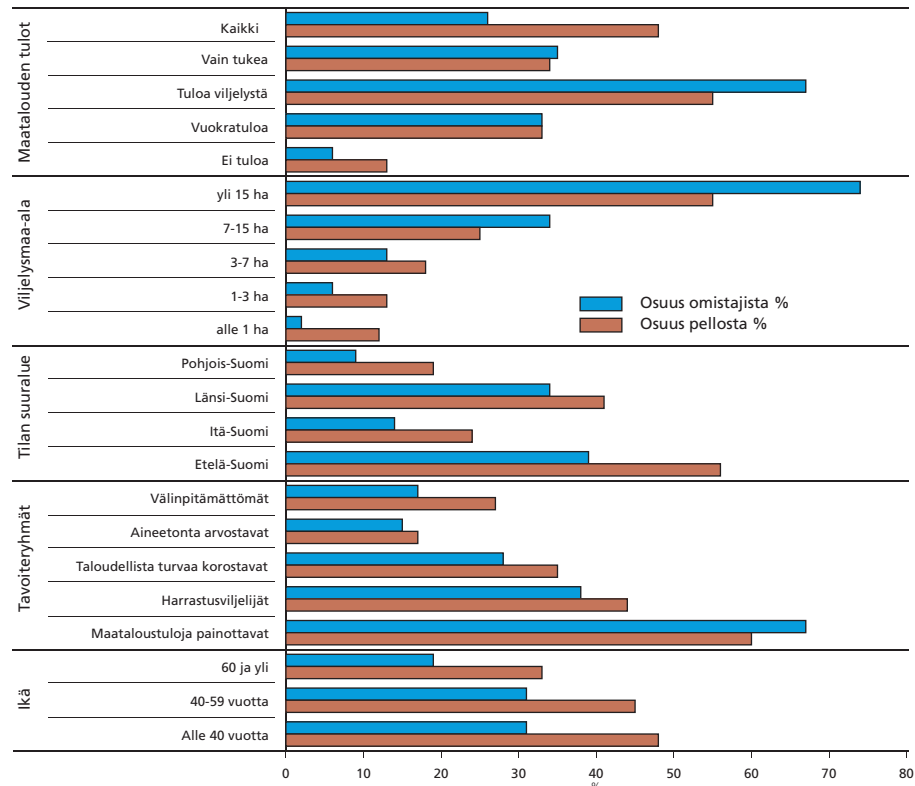
Pellonomistajan omistama keskimääräi-
nen peltoala oli 5,5 hehtaaria. Tämä on
selvästi pienempi kuin maataloustilasto-
jen aktiivitulojen keskimääräinen pinta-ala
33 hehtaaria (Maatilarekisteri). Ero johtuu
suurelta osin siitä, että veroaineistoa tar-
kasteltaessa peltoa omistavan avioparin
peltoala on jaettu molemmille puolisoille
tasan. Toinen eron selittäjä on, että myös
maataloustuotantoa harjoittamattomat
pellonomistajat. Lisäksi mukaan ei luet-
tu vuokrattua peltoalaa, vaan vain omis-
tettu ala, jota aktiivituloilla on vain kaksi
kolmasosaa kokonaisalasta.

Tilan peltopinta-ala vaihteli tavoiteryhmittäin. Maataloustuloja painottavien tavoiteryhmään kuuluvilla oli omistuksessaan eniten peltoa. Tässä tavoiteryhmässä tilakoko oli keskimäärin 33 hehtaaria. Harrastusviljelijöiden peltopinta-ala jäi noin puoleen tästä. Taloudellista turvaa korostavien tilakoon keskiarvo oli hieman yli 10 hehtaaria. Tilakoon hajonta oli kuitenkin taloudellista turvaa korostavien tavoiteryhmässä suuri. Aineetonta arvostavien ja välinpitämättömien tavoiteryhmissä keskimääräinen tilakoko oli noin viisi hehtaaria.

Noin 26 % pellonomistajista omisti

salaojitettua peltoa. Salaojitettua peltoa omistavien osuus vaihteli kuitenkin huomattavasti esimerkiksi ammattiaseman, tilakoon ja maatalouden merkityksen mukaan. Eniten salaojitetun pellon omistajia oli maa- tai metsätalousyrittävien ammattiasemaryhmässä (64%), yli 15 ha:n tilakokoluokassa (74 %), tuloa viljelystä saavien ryhmässä (67%) sekä maataloustuloja painottavien tavoiteryhmässä (67 %) (kuva 5). Salaojitetun pellon keskipinta-ala oli sitä omistavilla omistajilla 9,5 hehtaaria.

Salaojitetun pellon suhteellinen omistusosuus (kuva 5) kertoo peltojen kasvu-

Kuva 5. Salaojitettua peltoa omistavien omistajien osuus kaikista pellonomistajista (osuus omistajista %) ja (osuus pellostosta %). Kuvassa esitetyt pelto osuudet poikkeavat hieman alaspäin tilaston "Salaojitetut peltohehtaarit Suomessa", sillä perusalana ei ole käytössä oleva maatalousmaa vaan kaikki suomen peltohehtaarit.

kunnan ylläpitämisestä. Keskimääräistä tavallisempaa peltojen salaojitus oli nuorten ja keski-ikäisten omistajien tiluksilla. Etelä- ja Länsi-Suomessa asuvat ja tilansa omistavat omistajat olivat muita aktiivisempia salaojittajia. Salaojitus oli keskimääräistä harvinaisempaa tilan ulkopuolella, kaupungeissa asuvien keskuudessa. Pienten viljelysmaa-alojen omistajat omistivat myös keskimääräistä harvemmin salaojitettua peltoa. Pellot olivat salaojittamatta yli 90 prosentilla niistä omistajista, jotka eivät saaneet maatalouden tuloa. Myös vuokraajien ja vain tukea saavien viljelijöiden ryhmässä yli puolet omistajista ei omistanut salaojitettua peltoa. Maataloustuotteiden myyntituloa saavien ryhmässä salaojitettua peltoa oli kahdella kolmasosalla omistajista. Salaojitetun pellon osuus oli myös yhteydessä maatalouden ulkopuolisiin tuloihin niin, että suurimpien tulojen ryhmässä salaojitetun pellon omistajien osuus oli suurin.

Salaojitusaktiivisuus erosi tavoiteryhmittäin. Eri tavoiteryhmien omistajista maataloustuloja painottavat olivat merkittävästi aktiivisempia salaojittajia. Myös harrastusviljelijöiden salaojitusaktiivisuus oli selvästi korkeampi kuin kolmen muun tavoiteryhmän. Aineisto näyttäisi tukevan ennako-odotuksia, joiden mukaan maataloustuotannon suhteen aktiiviset pellonomistajat hoitavat aktiivisemmin myös peltojensa kasvukuntoa.

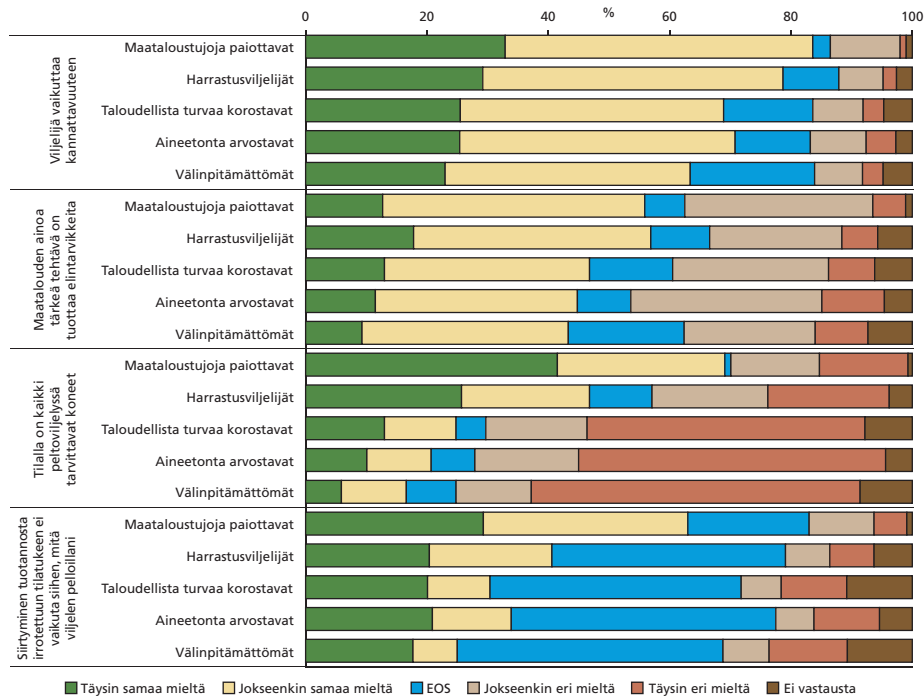
MAATALOUDEN MERKITYS PELLONOMISTAJILLE

Kaikista pellonomistajista jotain maatalouden tuloa (vuokratuloa, myyntituloja tai tukia) sai 46 %. Viidesosa pellonomistajista voidaan luokitella veroaineiston perusteella perinteisiksi viljelijöiksi, jotka saivat sekä maataloustuotteiden myyntituloa että maataloustukea (Taulukko 2, tulo-

luokat). Näitä pellonomistajia oli yhteensä n. 109 000. Heistä varsinaisia omistajia oli 63 000 ja puolisoita 46 000. Avioparin yhdessä omistamalla tilalla molemmat puoliset on laskettu omistajiksi. Nämä maataloustuotteiden myyntituloa saavat omistajat omistivat vuonna 2004 yhteensä 1,37 milj. ha peltoa (53 % peltopinta-alasta). Aktiiviviljelijöiden käytössä oli lisäksi n. 505 000 hehtaaria (19 %) niiden omistajien peltoalaa, joiden maataloustulo oli pelkästään maanvuokratuloa. Näitä vuokratuloa saavia omistajia oli noin viidesosa kaikista omistajista. Yli puolet pellonomistajista ei saanut maataloudesta tai pellonomistuksesta merkittävää tuloa. He omistivat 24 % peltoalasta (629 000 ha peltoa). Pienimmät maanvuokratulot on kuitenkin voitu ilmoittaa henkilöverotuksessa kohdassa lisätietoja, eikä niistä ole tietoa tämän tutkimuksen aineistossa. Osa peltoalasta saattoi myös olla annettu ilman korvausta aktiiviviljelijän käyttöön. Vastikkeeton maanvuokraus on ollut yleisempää Pohjois-Suomessa kuin Etelä-Suomessa. Noin 4 % omistajista sai maatalouden tukea, vaikka ei saanutkaan maataloustuotteiden myyntituloa. Näitä pellonomistajia oli aineistossa n. 19 000. Noin 103 000 hehtaaria peltoa (4 %) oli vain tukea saavien omistuksessa.

MIELIPITEET KANNATTAVUUDESTA JA TILATUESTA

Eu:n maatalouspolitiikan yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut maataloustuotannon tuottavuuden nostaminen. Tämän tavoitteen kautta pyritään takaamaan maatalousväestölle kohtuullinen elintaso erityisesti parantamalla maataloudessa työskentelevien tulokehitystä. Maanomistajan usko viljelyn kannattavuuteen onkin maatalouspolitiikan toteutumisen kannalta aivan keskeistä.

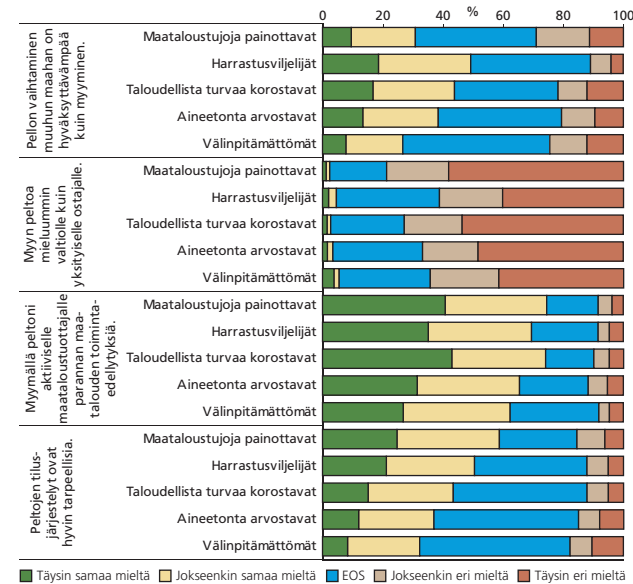
Kuva 6. Pellon omistajien mielipiteet kannattavuudesta ja tilatuesta.

Noin kolme neljästä pellonomistajasta uskoi viljelijän voivan itse vaikuttaa tilansa kannattavuuteen (Kuva 4). Usko viljelijän mahdollisuuksiin vaikuttaa kannattavuuteen liittyi siihen, että omistaja viljeli pelloja itse. Noin neljä viidestä harrastusviljelijästä ja maataloustuloja painottavasta pellonomistajasta oli sitä mieltä, että viljelijä voi itse vaikuttaa maatalon kannattavuuteen. Muissa tavoiteryhmissä pellonomistajat pitivät muualta tulevia vaikutuksia hieman merkittävämpinä. Usko viljelijän vaikutusmahdollisuuksiin oli keskimääräistä alhaisempi erityisesti välinpitämättömien pellonomistajien keskuudessa.

Peltojen muista käyttömuodoista elintarviketuotannon ohella keskustellaan vilkkaasti. Maanomistajan asenteet vaikut-

tavat halukkuuteen siirtyä elintarviketuotannosta muiden tuotteiden kuten bioenergian tuotantoon. Puolet pellonomistajista uskoi että maatalouden ainoa tärkeä tehtävä on tuottaa elintarvikkeita (Kuva 6). Erityisesti ikääntyneet ja länsisuomalaiset pellonomistajat korostivat elintarviketuotannon tärkeyttä. Tavoiteryhmistä erityisesti harrastusviljelijät korostivat elintarviketuotannon merkitystä (Kuva 5).

Tilatukseen siirtyminen on ollut yksi keskeisimmistä maatalouden toimintaympäristön muutoksista viime vuosina. Noin 40 % omistajista tilatukseen siirtymisellä ei ollut vaikutusta viljelypäättöksiin tai lannoitteiden käyttöön. Vaikutuksista epä-tietoisia oli saman verran. Epätietoisuus liittyi tyypillisesti siihen, ettei omistaja viljelyt pelloja itse.

Kuva 7. Pellon omistajien mielipiteet maanhallintaan liittyvistä kysymyksistä.

MIELIPITEET TILUSJÄRJESTELYISTÄ

Tilusrakenteiden ajanmukaistaminen nähdään keskeisenä maatalouden tuottavuuskehityksen ja yleensä maaseudun kehityksen kannalta (ks. kuva 2 keskimääräinen lohkokoko vs. tavoitteellinen lohkokoko). Tarve ajanmukaistamiseen liittyy muun muassa lisääntyneeseen pellon vuokraukseen. Vuokraviljelijöiden tarpeet pyritään ottamaan uusissa tilusjärjestelyissä aikaisempaa paremmin huomioon. Tilusjärjestelyissä onkin tarve siirtyä suunnittelemaan omistusyksiköiden sijaan käytöyksiköitä.

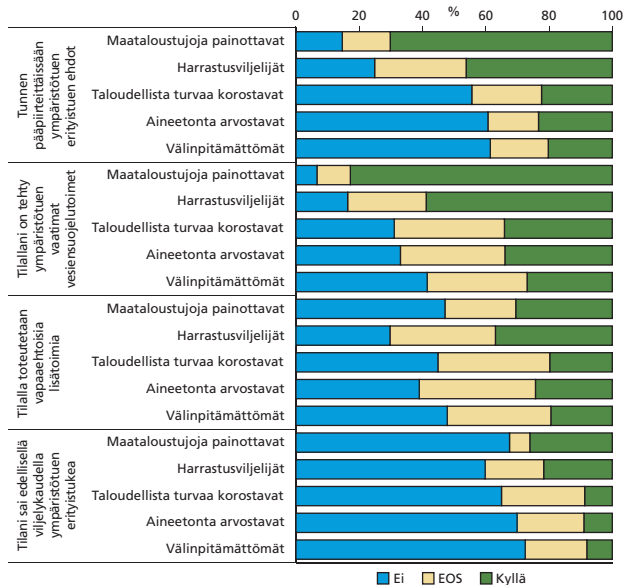
Koska tilusjärjestelyt ovat edelleen käynnissä ja niihin osallistuminen on vapaaehtoista, on tärkeää tunnistaa potentiaaliset osallistujat ja mahdollisuudet valistuksella vaikuttaa pellonomistajaryhmiin, jotka voisivat osallistua järjestelyihin. Tilusjärjestelyjen tarpeellisuutta

on myös usein perusteltu sillä, että maanomistajat haluavat niitä. Kaiken kaikkiaan omistajista 42 % piti tilusjärjestelyjä tarpeellisenä (Kuva 7). Vaikka neuvonnasta ja maataloushallinnosta tulee tukea tilusjärjestelyille, oli noin joka viidestoista pellonomistaja täysin eri mieltä tilusjärjestelyjen tarpeellisuudesta. Kaiken kaikkiaan pelloinomistajat olivat varsin epätietoisia tilusjärjestelyjen tarpeellisuudesta. Lähes joka toinen pellonomistaja ei osannut arvioida ovatko tilusjärjestelyt tarpeellisia.

Näin ollen voidaan todeta, että tilusjärjestelyistä tiedottamisen lisääminen on oikea lähestymistapa edistää järjestelyjä. Epätietoisia omistajia oli erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa peltonsa omistavien joukossa. Länsi-Suomessa omistajat olivat selvemmin jakautuneet tilusjärjestelyjen kannattajiin ja vastustajiin.

Tilusjärjestelyjä pidettiin tarpeellisimpina suuremmilla tiloilla asuvien maatalousyrittäjien keskuudessa. Maataloustuloja painottavien tavoiteryhmissä yli puolet omistajista piti tilusjärjestelyjä tarpeellisena. Tämä onkin aikaisemman tutkimustiedon perusteella odotettu tulos, sillä tilakoko on vaikuttanut olennaisesti tilusjärjestelystä saataviin tilakohtaisiin hyötyihin.

Tilusjärjestelyjen yhteydessä vakiintunut uskomus siitä, että peltoa myytäisiin mieluummin valtiolle kuin yksityiselle ei näyttänyt pitävän paikkaansa. Alle 5 %

Kuva 8. Pellonomistajien mielipiteet ympäristötuesta.

pellonmistajista arvioi myyvänsä peltonsa mieluummin valtiolle, kuin yksityiselle ostajalle. Myös pellon vaihtamista muuhun maahan pidettiin yleisesti hyväksyttävämpänä kuin pellon myymistä. Valtion rooli vaihtomaiden tarjoajana onkin huomattavasti merkittävämpi kuin pellon ostajana.

KÄSITYKSET MAATALOUDEN YMPÄRISTÖTUESTA

Lähes kaikki tukea saavat pellonmistajat saavat myös maatalouden ympäristötukea. Kiinnostavaa kuitenkin on millaiset pellonmistajat painottavat ympäristöasioita ja saavat ympäristötuen erityistukea.

Ympäristötuen erityistuet jakautuivat kesällä 2006 pienelle osalle pellonmistajia (Kuva 8), sillä noin 12 % omistajista ilmoitti tilan saaneen ympäristötuen erityistukea. Osittain erityistuen harvinaisuus liittyy siihen että vain aktiiviviljelijät

ovat olleet ympäristötuen piirissä. Viljelytulosaaneista noin 30 % ilmoitti saaneensa ympäristötuen erityistukea. Maataloudesta tuloa saaneiden joukossa erityistuen saanti painottui erityisesti keskimääräistä suurempia peltaloja omistaville.

Muiden pellonmistajien kuin maataloustuloja painottavien ja harrastusviljelijöiden keskuudessa oli myös suuri epätietoisuus ympäristötuen erityistukien ehdoista. Neljä viidestä pellonmistajasta ei tuntenut maatalouden ympäristötuen erityistuen ehtoja. Maataloustuloja painottavista 25 % ja harrastusviljelijöistä yli 50 % ilmoitti, ettei tunne tai ettei osaa sanoa tuntee pääpiirteissään maatalouden ympäristötuen erityistukien ehdot. Viljelystä tuloa saavien joukossa ympäristötuen erityistuen ehtojen tuntemus vaihteli ollen keskimääräistä parempi korkeasti koulutettujen ja suurempia peltaloja omistavien omistajien keskuudessa.

Noin 40 % pellonmistajista oli sitä mieltä, että tilalla oli tehty ympäristötuen vaatimat vesiensuojelutoimet. Viljelytulosta saavista aktiivisimpia vesiensuojelun suhteen olivat nuoret ja korkeasti koulutetut pellonmistajat. Vesiensuojelun aktiivisuus vaihteli omistajan tavoitteiden mukaan. Maataloustuloja painottavista vain 18 % ilmoitti, ettei heidän tilallaan oltu tehty ympäristötuen vaatimia vesiensuojelutoimia. Taloudellista turvaa korostavista, aineetonta arvostavista ja välinpi-

tämättömistä pellonmistajista 30–40 % oli sitä mieltä, että vesiensuojelutoimet oli tekemättä. Nämä pellonmistajat ovatkin potentiaalisia ympäristöinvestointien tekijöitä, sillä he tiedostivat suojelutoimien puutteen.

YHTEENVETO

Perinteisessä perheviljelmämaataloudessa viljelijä omisti itse viljelemänsä pellot, mutta näin ei ole enää. Maatalouden rakennekehityksen myötä kokonaiskuva omistajakunnasta on hämärtyneet. Aktiiviviljelystä luopuneiden maanomistajien tarjoama tuotantopanoks, pelto, on noussut peltopinta-alan sidoksissa olevan tukijärjestelmän kautta yhä merkityksellisemmäksi. Viljelystä luopuneiden pellonmistajien tavoitteilla on tuotantoa laajentavien viljelijöiden kannalta ratkaiseva merkitys: haluavatko tuotannosta luopuneet säilyttää pellon omistuksessaan ja haluavatko he tuotannon jatkuvan pelloillaan, vaikka eivät itse viljelisikään. Pelto ei ole täysin verrattavissa muihin maatalouden tuotantopanoksiin, sillä pellon omistukseen liittyy usein myös muita vahvoja arvoja ja hyötyjä kuin markkinalähtöisissä hinnoissa heijastuvat tuotannolliset hyödyt.

Pellonmistajat jakautuvat omistukselle asettamiensa tavoitteiden suhteen viiteen jokseenkin yhtä suureen ryhmään. Ryhmistä kaksi liittyi erityisesti maatalouden harjoittamiseen: maataloustuloa painottavat ja harrastusviljelijät. Kolmen muun ryhmän – taloudellista turvaa korostavat, aineetonta arvostavat ja välinpitämättömät – kohdalla korostuivat tilan ulkopuolella asuminen ja tilan ulkopuolinen ansiotyö tai eläkkeellä oleminen. Tavoitteet näyttävät liittyvän hyvin kiinteästi pellon käyttöön.

Salaojitetun pellon suhteellinen omistususuus kertoo peltojen kasvukunnon

ylläpitämisestä. Salaojitus oli keskimääräistä harvinaisempaa tilan ulkopuolella, kaupungeissa asuvien keskuudessa. Pienten viljelysmaa-alojen omistajat omistivat myös keskimääräistä harvemmin salaojitettua peltoa. Vuokraajien ja vain tukea saavien pellonmistajien ryhmässä alle puolet omistajista omisti salaojitettua peltoa. Maanomistuksen siirtyminen maataloustuotannon suhteen passiivisille maanomistajille selittääkin salaojituslaskua havaittua salaojitusmäärien laskua. Maatalouden kannalta tämä on iso asia, sillä maahallinnan institutionaalinen muutos vaikeuttaa maatalouden tuottavuuskehitystavoitteiden saavuttamista. Maataloustuotannollisista näkökohdista tarkasteltuna tilusjärjestelyjen kysyntään nähden pieni määrä on selitettävissä samalla institutionaalisella muutoksella.

Tulosten vertaaminen aiempiin tilastoihin osoittaa, että kaikki käytettävissä ollut pelto ei ole ollut käytössä. Maataloustuotannon suhteen passiiviset pellonmistajat omistavat tilastointitavasta riippuen 800 000–1 237 000 ha peltoa. Suurin osa pellonmistajista ei saa maataloustuloa ja noin neljäsosa pellosto on sellaisten pellonmistajien omistuksessa, jotka eivät harjoita kaupallista maataloustuotteiden tuotantoa eivätkä pelton vuokrausta. Vain puolet peltoalasta on maataloustuotteiden myynnistä tuloa saavien viljelijöiden omistuksessa. Pääomapanoksen tarjoajina passiiviset omistajat ovatkin niin tärkeässä asemassa suomalaisessa maataloustuotannossa, että heihin kohdistuvaa tutkimusta ei ole syytä sivuuttaa. Passiivisten omistajien arvojen ja tavoitteiden tuntemus on erityisen tärkeää, kun arvioidaan maatalouden rakennekehityksen lähitulevaisuuden näkymiä.